

25.

DEKRET KUTNOHORSKÝ A JEHO PRÁVNICKÁ OBRANA (1409)

Pražská universita byla r. 1348 založena jako jediná universita v celém rozsáhlém teritoriu Evropy střední, severní a východní. Byť byla zřízena jasně především pro český stát, přece její ráz po stránce národnostní udávala v první řadě skutečnost, že střední Evropa byla oblastí s převládající kulturou německou, že severní Evropa byla oblastí německé těsně příbuznou, Evropa východní že byla územím kultury zcela svérázné a domácí česká či československá oblast že alespoň v první době daleko nemohla za těchto okolností vyvážití onu výslednou převahu živilu německého.

Členstvo nové university se podle toho, odkud do Prahy přišlo, seskupilo tak jako na jiných universitách v zájmové organizace krajanské velmi široce zeměpisně určené, tzv. národy.

Zejména vlivným zdá se tu být vzor university pařížské. Pařížská universita měla čtyři takové zájmové skupiny krajanské. V Praze vytvořily se takovéto „národy“ (nationes) také čtyři: český, saský, bavorský a polský. Zevní ráz, jaký tyto krajanské zájmové skupiny vtiskly universitě v prvních desetiletích jejího trvání, nebyl a nemohl být za okolností, jaké jsme prve naznačili, jiný než německý.

Ale poměry se rychle měnily. Velmi brzy vznikaly v této rozsáhlé oblasti, kde původně pražská universita byla jediná, university další, především německé, čímž soustředění německého kulturního života na vysoké škole v Praze rychle odpadalo. A zároveň místní český živel vůči hledě kulturně sílil. Češi záhy obsazují řadu stolic znamenitými mezinárodně vyškolenými silami a také českého posluchačstva přibývá. Český živel si uvědomuje, že universita je v českém státě, pod ochranou českého panovníka, a po stránce hmotné že je podložena českými statky. Od osmdesátých let 14. století jsou na pražské universitě domovem národnostní třenice, v nichž český živel se snaží proniknout narážeje na odpor živilu německého, který usiluje zachovati původní stav, již dávno neodpovídající změnám poměrům.

Nemohlo to dospěti k ničemu jinému, než co se skutečně stalo r. 1409, totiž k nové, ze základu odlišné zákonné úpravě poměrů na universitě. Zákon známý pode jménem Dekretu Kutnohorského není než juristickým výrazem proměn, které prodělala pražská universita za oněch 60 let od založení jednak v poměru k ostatní střední Evropě, opatřené zatím již dalšími universitami, jednak v poměru k českému národnímu životu, mocně se zatím rozvinuvšímu. Universita, ovládaná podle původního zřízení třemi nečeskými krajanskými zájmovými skupinami, rozcházela se mimo to vážně i s politikou krále Václava, zejména pokud šlo o záležitosti tzv. říše „římské“, zde pak v první řadě pokud šlo o poměry církevní.

V tomto zákoně stanovila se zásada, že česká skupina příslušníků university má míti napříště v korporacním životě proti svému dosavadnímu jednomu hlasu tři. Nic více se neříká. Provedení zákona a vlastně všechna ostatní bližší úprava věci je ponechána universitní korporaci samé.

Zákon byl vydán 18. ledna 1409, 18. června byli vypověděni němečtí členové university, kteří se bránili jeho provedení, 27. září pak se konala valná schůze universitní korporace, na níž bylo jednomyslně usneseno zákon zařaditi do universitních statut jako normu základní a škrtnouti ve statutech všechno, co mu odporuje.

Václavovým zákonem z r. 1409 se vlastně zavádělo nové rozdělení příslušníků university: na tuzemce, poddané českého krále, na jedné straně, a na cizince na straně druhé. Že se o prvních mluví jako o Čechách, o druhých pak jako o Němcích, nesmí nás mýlit. Je to prostě vyjádření typisujících. Tuzemci mají míti 3 hlasy. Cizinci, tak to vidíme aspoň při volbě rektorské, mají míti dohromady jeden hlas. Cizinci, taková je vedoucí myšlenka Václavova zákona, nemají býti oprávněni více než tuzemci, spíše je přípustný opak.

Uvnitř generální kategorie cizinců ponechávají se ovšem ony tři krajanské skupiny zvané tradičně natio Bavarorum, Saxonum a Polonica. Výsledek Václavova zákona z r. 1409 byl tedy ten, že místo dosavadního neurčitého stavu, za něhož faktické poměry daly převahu cizincům, nastoupil stav právní a sice takový, že pražská universita se stala na základě zákona vysokou školou českou.

Zároveň pak dal český král naplno a bezohledně najevo, že universitu pokládá za instituci podrobenou právnímu řádu českého státu. Mezi universitu a její dosavadní nadřízené církevní instance se vsunul se vši rozhodností stát, representovaný králem.

A zásadní tato změna dochází formulace ve statutech, jež si jako korporace universita sama dává, důležitým ustanovením, na němž se veškerá obec universitní usnáší téhož

roku: každý nový posluchač přijímaný za člena universitní obce a každý nový rektor, ujmaje se úřadu, mají vykonati slib věrnosti králi a státu.

Obrana Dekretu Kutnohorského, napsaná bezprostředně po vydání zákona, je politickým dokumentem prvního řádu a současně dokladem vysoké úrovně českého právníckého umění ve službách připravujícího se husitského revolučního hnutí. Jejím autorem byl mistr svobodných umění a doktor práv Jan z Jesenice, právní zástupce Husa samého v letech brzy nato následujících.

Z literatury:

Václav Vaněček, Kapitoly o právních dějinách Karlovy university, Praha, 1. vyd. 1934, 2. vyd. 1946, zvl. str. 22—31. — Sborník „Dekret Kutnohorský a jeho místo v dějinách“, in: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 2, Praha 1959, kde je v jednotlivých státech uvedena literatura další. — Jiří Kejř, Dvě studie o husitském právníctví, Praha 1954 (Rozpravy Československé akademie věd). — Jiří KEJŘ, Husitský právník M. Jan z Jesenice, Praha 1965. — Stručné dějiny University Karlovy, Praha 1964. —

A DEKRET KUTNOHORSKÝ (1409)

Wenceslaus, Dei gracia Romanorum rex semper augustus et Boemie rex.

Honorabiles, devoti, dilecti! Quamquam omnium hominum commodis intendere generaliter teneamur, non tamen eisdem in tantum debemus favere sollicite, ut eorum forsán, qui pro locorum et temporum vel aliarum rerum oportunitatibus constricti nobis quadam sorte iunguntur, dispendiis subiaceant et iacture. Nam etsi omnem hominem omnis tenetur homo diligere, restat tamen, ut hec ipsa dilectio ex ordinata solummodo proveniat caritate, propter quod extraneum propinquo in amore prefigere ordinate caritatis est preposteracio, cum verus amor semper incipiat a se ipso et per consequens in posteros per proximitatis lineam derivetur.

Cum itaque nacio Theutonica, iure incolatus regni Boemie prorsus expers, in singulis universitatis studii Pragensis agibilibus, ut relacio veridica ad nos deduxit, tres voces sibi vendicaverit ad usum nacioque Boemica, eiusdem regni iusta heres, tantummodo unica gaudeat et fruatur, nos vero iniquum et valde inde-

Václav, z boží milosti král Římanů, vždy rozmnožitel (říše) a král Český.

Ctihodní, oddaní, milí!

Ačkoli všeobecně jsme povinni dbáti o prospěch všech lidí vůbec, přece jim nemáme přáti do té míry, aby snad podléhal ztrátám a škodě prospěch těch, kdo jaksi osudem jsou s námi spojeni jakožto naši krajané spjatí s námi dějinami i jinak. Neboť jakkoliv každý člověk jest povinen milovati každého člověka, přece jen jest zapotřebí, aby toto milování vycházelo toliko z lásky zřízené. A proto cizinci dávati přednost v lásce před vlastním rodem jest řádné lásky zvrácení, poněvadž pravá láska začíná vždy u sebe samého a následovně na potomstvo podle příbuzenství se převádí.

Ježto tedy národ německý, naprosto žádného práva obyvatelského v království českém nemající, v rozličných záležitostech obecného učení pražského, jak nás toho věrohodná zpráva došla, osobil sobě k užívání tři hlasy, a národ český, téhož království pravý dědic, toliko jediný hlas má a jeho užívá — my pak za

cens arbitantes, ut de profectu incolarum, quibus recta competit successio, exteri et advene habundanter affluent et illi defectuum incomodis sentiant se oppressos: mandamus vobis presencium virtute et districte, omnino habere volentes, quatenus mox visis presentibus, contradictione et renitentia quibuslibet proculmotis, nacionem Boemicam in singulis consiliis, iudiciis, examinibus, electionibus et quibuscunque aliis actibus et dispositionibus universitatis predictae ad instar ordinacionis, que gaudet natio Gallica in universitate studii Parisiensis ac cetera in Lombardia et Italia pociuntur naciones, ad tres voces admittere modis omnibus debeatis, sinentes eam vocum huiusmodi privilegio ex nunc in antea in perpetuum pacifice uti et gaudere, aliter non facturi, prout indignacionem nostram gravissimam volueritis arcius evitare.

Datum in Montibus Chutnis die XVIII. mensis Ianuarii, regnorum nostrorum anno Boemie XLVI., Romanorum vero XXXIII.

Honorabilibus rectori et toti universitati studii Pragensis, devotis nostris dilectis.

Latinský text je převzat z publikace Václava Vojtíška, Karlova universita vždy jen naše, Brno 1946, příloha V., str. IX.—XI. — Český text byl pořízen na základě překladů jednak Gustava Friedricha (viz v publikaci Jana Krčmáře, O pražských universitách, Praha 1934, str. 15—16; dále v chrestomatii Karla Doskočila, Listy a listiny z dějin československých, Praha 1938, str. 38—39), jednak Václava Chaloupeckého, Karlova universita v Praze 1348—1409, Praha 1948, str. 127—128. K tomuto poslednímu překladu viz připomínku v Acta Universitatis Carolinae, Philos. et hist. 2, Praha 1959, str. 67, pozn. 2

nepravé a velmi neslušné považující, aby cizinci a přistěhovalci v hojnosti poživali vyzískaného statku obyvatel domácích, kteří po právu naň nárok mají, tito pak cítili se býti tíženi nevýhodou nedostatku jeho: přikazujeme Vám tímto listem naším mocně a přísně, chtěje naprosto tak míti, abyste ihned po uzření tohoto listu bez jakéhokoliv odporu a odmouvání připustili národ český na každý způsob ke třem hlasům při všech porádách, soudech, zkouškách, volbách i jakýchkoli jiných jednáních a řízeních university svrchu řečené, jak má národ francouzský na obecném učení pařížském, a jak i jiní národové v Lombardii a Itálii užívají, nechajíce jej této výsady hlasů od nynějška na věčné časy pokojně užívati a z ní se těšiti, jinak nečiníce, ač chcete-li se vystříhati našeho největšího hněvu.

Dáno na Horách Kutných dne 18. ledna, království našich Českého roku čtyřicátého šestého a Římského třicátého třetího.

Ctihodným rektoru a celé obci učení pražského, oddaným našim milým.

B.

Z PRÁVNICKÉ OBRANY KUTNOHORSKÉHO DEKRETU (DEFENSIO MANDATI).

Quia illmus princeps et dominus, D. Wenceslaus Romanorum rex semper Augustus et Bohemiae rex, divina favente gratia habet dominium super regno Bo-

Protože nejjasnější kníže a pán, pan Václav, král římský, vždy rozmnožovatel říše a král český, z milosti boží má vládu nad královstvím českým: tedy, podle zá-

hemiae: igitur secundum legem dei, legem canonum et legem imperialem ad ipsum primo et principaliter pertinet regnum suum disponere et suis regnicolis supra exteros de pace et specialibus praerogativis providere. Patet hoc originaliter ex lege divina, et de post ex humana.

Ex isto primo habetur, quod rex Wenceslaus habet potestatem dominativam in regno Bohemiae super universitate studii Pragensis, primo et principaliter ad instituendum statuta eidem, et potestatem assumendi et repellendi tam alienigenarum quam indigenarum secundum meliorem ordinem, de praerogativa indigendis providendo.

Secundo patet, quod Wenceslaus juste potuit dare et dedit suis regnicolis in universitate studii Pragensis tres voces super exteras nationes, quas unam in suis literis ipse sermus princeps dicens, appellat Teutonicam nationem, quia et ipsae per se illae nationes se invicem firmiter unierunt.

Tertio patet ex his, quod injuste oppugnant donationem praefatam exterae nationes nolentes obedire ipsi D. Regi, tamquam praecellenti in regno Bohemiae; cum Petrus apostolus dicat (1 Petri 2): „Subjecti estote omni humanae creaturae sive regi, quasi praecellenti,“ et subditur pro causa, cum subjungitur: „quia sic est voluntas dei.“

Quarto patet, quod regnicolae regni Bohemiae, veri Bohemi, ex donatione regis possunt accipere, habere et tenere speciales praerogativas, tam laici quam clerici, in consiliis et regiminibus, locis primis et gubernationibus, ad augmentum et honorem ipsius regis et suae regaliae. Patet hoc: nam rex potest juste dare regnicolis suis praecipuis praerogativas hujusmodi; igitur conclusio vera.

Quinto ex his patet, quod rex Wenceslaus juste nationem Bohemicam magistrorum et scholarium in universitate

kona božího, zákona církevního a zákona císařského jemu předně a hlavně náleží království své řídit a obyvatele svého království opatrovati přednostně před cizinci mírem i zvláštními výsadami. Vyplývá to prvotně ze zákona božího a odtud pak i z lidského.

Z tohoto předně plyne, že král Václav má vládní moc v království českém nad obcí učení pražského předně a hlavně k ustanovování jejích statut a moc přijímati a odmítati cizince i lidi domácí v zájmu lepšího řádu, při čemž má dbáti výhod pro lidi domácí.

Za druhé odtud vyplývá, že král Václav spravedlivě mohl dáti a dal obyvatelům svého království v obci učení pražského tři hlasy před cizími národy, kteréž sám nejjasnější kníže ve svém listě jednotně jmenuje národem německým, ponevadž i samy od sebe se navzájem pevně sjednotily.

Za třetí vyplývá z toho, že nesprávně brojí zmíněné cizí národy proti darování královskému nechtějící poslouchati samého pana krále jako nejvyššího v království českém, jakkoli apoštol Petr (1. epištola sv. Petra, kap. 2., v. 13) praví: „Poddání buďtež všelikému lidskému zřízení; buďte králi jako nejvyššímu...“, a dodává se proč, když se dokládá: „nebo tak jest vůle boží“.

Za čtvrté je zřejmé, že obyvatelé království českého, skuteční Čechové, z obdaření královského mohou přijmouti, míti a držeti zvláštní výhody, a to světští i duchovní, v radách a vládách, na vedoucích místech a správách, na prospěch a čest samého krále a jeho kralování. Je to zřejmé: neboť král může právem dáti svým předním obyvatelům takové výsady — je tedy takový závěr správný.

Za páté z toho vyplývá, že král Václav spravedlivě českému národu mistrů a studentů v obci učení pražského dal před-

studii Pragensis praetulit nationibus exteris in consiliis, judiciis, examinibus, electionibus et quibuscumque aliis actibus et dispositionibus universitatis praedictae, prout Sua Clementia in suis literis benignissime et juste exhibitis plenius confitetur.

Sexto consequitur, quod nationes exterae, sive natio Teutonica, debent vel debet in mandato super donatione trium vocum, nationi Bohemicae donata, ipsi D. Regni humiliter obedire.....

Septimo habetur, quod natio Bohemica debet esse reatrix praecipua nationum aliarum in universitate Pragensi. Patet hoc primo a simili ex lege divina. Nam dominus (Deuteronom. 28) suo (populo) promittit dicens: „Si audieris mandata domini dei tui, quae ego praecipio tibi hodie..., constituet te dominus deus tuus in caput et non in caudam, et eris semper supra at non subter.....“

Octavo ad praesens sequitur, quod natio Teutonica, poscens habere primatum et regimen praecipuum cum tribus vocibus super una voce nationis Bohemicae in universitate studii Pragensis, vult esse excelsior natione Bohemica, vult esse in caput et non in caudam, vult esse semper supra et non subter, non parens mandatis regis, contravenit sic exemplo divino et mandato regio, in voluntione cujusmodi est nullomodo audienda.

Item lex est naturae: „Quod tibi fieri non vis, aliis ne feceris ipse,“ et „Quod vis tibi, alii tu feceris ipse.“ Et natio Teutonica nollet sibi fieri, quod natio Bohemica esset excelsior in Vienna vel Helberga, et quod natio Bohemica esset ibi in caput et semper supra; et iterum natio Teutonica vellet sibi fieri, quod ipsa foret excelsior natione Bohemica in Vienna vel Helberga: igitur ex prima parte non debet velle esse excelsior Bohemica, nec in caput, nec semper supra; et ex secunda parte debet velle, quod natio Bohemica in terra Bohemiae sit aliis

nost před národy cizími i v radách, soudech, zkouškách, volbách a kterýchkoliv jiných jednáních a řízeních university výše zmíněné, jakož Jeho Milost v listě svém, nejmilostivěji a spravedlivě vydaném, plněji vyznává.

Za šesté následuje, že národy cizí, resp. národ německý, mají, resp. má v zákonu o udělení tří hlasů národu českému darovaném, samého pana krále pokorně poslouchati...

Za sedmé plyne, že především národ český má řídit ostatní národy na universitě pražské. Vyplývá to předně dle obdoby ze zákona božího. Neboť Pán (Deuteronom, XXVIII, v. 1 a 13) slibuje svému lidu: „Jestliže budeš poslušen příkázání Hospodina boha svého, kteráž dnes přikazují tobě....., ustanoví tě Hospodin za hlavu a ne za chvost a budeš vždy nahoře a nikdy vespod"

Za osmé na ten čas následuje, že národ německý, žádaje míti přednost a zvláštní vládu s třemi hlasy nad jedním hlasem národa českého v obci učení pražského, chce býti vyvýšen nad národ český, chce být hlavou a ne chvostem, chce být vždy nahoře a nikdy vespod, neposlouchaje příkazů královských, odporuje tak příkladu božskému a nařízení královskému — a pokud toho se domáhá, nižádným způsobem nemá být vyslyšen.

Dále, zákon jest přírody: „Co nechceš, aby se tobě dalo, sám ty nedělej jiným“, a „Co chceš, aby se tobě dalo, sám ty jinému dělej!“ A národ německý by nechtěl, aby se mu dalo, že by byl národ český vyvýšenější ve Vídni nebo v Heidelbergu a že by národ český tam byl hlavou a vždy nahoře; a zase národ německý by chtěl, aby se mu dalo, že by sám byl vyvýšen nad národem českým ve Vídni nebo v Heidelbergu. Tedy dle první části nemá chtít, aby byl vyvýšenější v Čechách, aniž v hlavu, ani vždy nahoře; a podle druhé části má chtít,

excelsior nationibus, et sit in caput et non in caudam et semper supra et non subter.

.....
(Ze závěru.) Quodsi Bohemi in principio studii fuerunt parvuli in scientiis, et sic propter defectum scientiarum fuerant tamquam servi Teutonicorum, et sic existentes heredes regni, fuerunt tamquam servi Teutonicorum usque ad praefinitum tempus a ... imperatore, qui dicebat: „Postquam crescetis in scientiis, vos eritis domini et heredes, sustinete modicum.“ Quia vero jam deo auxiliante venit plenitudo temporis, in quo magistri Bohemi sunt super Teutonicorum magistros multiplicati et in omni scientia et facultate ultra extraneos elevati: sequitur, quod jam non sunt servi, sed filii, quodsi filii, et heredes per deum. Cedant ergo actores et tutores, qui commodum quaesierunt in heredibus regni proprium, et heredes, quibus debetur hereditas, dominantur in secula seculorum.

aby národ český v zemi české byl vyvýšen nad ostatní národy a byl hlavou a ne chvostem i vždy nahore a ne vespod.

(Ze závěru.) Poněvadž Čechové na počátku university byli maličci ve vědách a tak pro nedostatek věd byli jako sluhové Němců a tak, jsouce dědicové království, byli jako sluhové Němců až do času uloženého od císaře, který říkával: „Jak vzrostete te vědách, vy budete páni a dědici: sečkejte maličko“. Protože však již s pomocí boží naplnil se čas, v němž učitelé čeští rozmnožili se nad učitele německé a povznesli se ve všech vědách a schopnostech nad cizince: následuje, že již nejsou sluhové, ale synové, a poněvadž synové, i dědici skrze boha. Ať ustoupí tedy správcové a ochráncové, kteří prospěch vlastní vyhledávali na dědicích království a nechť panují dědicové, kterým přísluší dědicství, na věky věkův.

Latinský text je převzat z edice Františka PALACKÉHO, Documenta Mag. Joannis Hus vitam etc. illustrantia, Praha 1869, str. 355 a d. Za základ českého tlumočení vzat byl překlad V. FLAJSĚ-HANSA in: M. J. Hus, Proti Němcům a cizozemcům, Praha, bez data (1909)?, přičemž bylo přihlédnuto k rukopisnému modernímu překladu J. KEJŘE.